

УДК 549.0

В.М. КВАСНИЦЯ, Д.С. ЧЕРНИШ

Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України
03680, м. Київ, пр-т Акад. Палладіна, 34

“КАМ’ЯНІ КВІТИ” — ВПЕРШЕ НА УКРАЇНСЬКИХ МАРКАХ

У 2009 р. Укрпошта і Українське мінералогічне товариство розпочали випуск нової та дуже цікавої серії поштових марок “Мінерали України”. Минулорічний випуск присвячений мінералам, характерним для певних регіонів України. До них належать: гірський кришталь — мармароський діамант Карпат, самородна сірка Прикарпаття, топаз і берил Волині, тигрове око Криворіжжя і керченіти Криму.

23 грудня 2009 р. у Великому операційному залі Центру обслуговування споживачів Київської міської дирекції Українського державного підприємства поштового зв’язку “Укрпошта” відбулось урочисте введення в обіг поштового блока № 80 “Мінерали України”. Спеціальне погашення маркового блока здійснили заступник голови Державної адміністрації зв’язку Надія Костриба та директор Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України Олександр Пономаренко (див. вклейку). Шестигранний кристал, утворений трикутними марками, презентує скарби українських надр. Зображені мінерали, знані в усьому світі, походять із родовищ Карпат і Прикарпаття, Волині, Криворіжжя і Криму.

Нелегка то була справа — обрати лише шість зразків з розмаїття скарбів, які подарували нам ще не до кінця розвідані глибини української землі. Нині кількість установлених у надрах України мінеральних видів і різновидів наближається до 1200. Це менше третини від кількості мінеральних видів, відкритих у надрах планети Земля, але територія України займає всього лише 0,4 % світової суші. Серед українських мінералів є представники всіх типів і класів, а також усіх відомих геологічних утворень — магматичних, пневматолітових, гідротермальних, метасоматичних, метаморфічних, ударно-метаморфічних (імпактних), гіпергенних і осадових. Дуже широкий віковий діапазон їхнього утворення — від майже 3,8 млрд років донині. Ці мінерали формують велике розмаїття типів гірських і осадових порід та різноманітних руд. Їх поши-

© В.М. КВАСНИЦЯ,
Д.С. ЧЕРНИШ, 2010

рення на теренах України різне — від значних скупчень, що утворюють родовища корисних копалин, до рідкісних знахідок. Майже всі види мінеральної сировини виявлено в надрах України: понад 8 тис. родовищ, 20 тис. рудопроявів, 120 видів корисних копалин. Добре відомі всьому світу криворізькі мінерали заліза, нікопольські манганові мінерали, волинські рожеві і блакитні топази, роздольська і язівська сірка, микитівська кіновар, іршанські мінерали титану, самотканські мінерали титану і цирконію, артемівська кам’яна сіль, стебницька калійна сіль тощо. Графіт, п’єзокварц, каоліни, мінерали рідкісних металів, манганові, залізні і титанові руди, бурштин, декоративне каміння та інша мінеральна сировина нині є цілком конкурентоспроможними на світовому ринку. Перспективи відкриття нових мінералів у надрах України також великі, оскільки набір генетичних типів її кристалічних і осадових порід дуже широкий.

Вибрані для зображення на марках мінерали, по-перше, якнайширше представляють регіони України з родовищами, що мають стратегічне значення для економіки країни ще з часів СРСР. Другим вирішальним критерієм стала промислова і/чи ювелірна цінність того чи іншого каменю. Крім того, брали до уваги ще й те, наскільки мінерал є рідкісним на територіях країн СНД чи у світі загалом. Зрештою для фотосесії з подальшою комп’ютерною обробкою відібрали зразки кварцу, сірки, топазу, берилу, тигрового ока й альфа-керченіту.

Уперше в історії українського марковидання для створення поштового блока було застосовано одразу чотири технології. Блок з шести марок трикутної форми, представлених у вигляді шестикутника, набув неповторної чарівності та натуральності через поєднання технологій конгревного тиснення і тиснення плівкою з голографічним ефектом. У такий спосіб відтворено природний блиск, глибину кристалів і гру світла в них, у чому можна переконатись, побачивши на власні очі марковий блок (фото цей ефект, на жаль, передати не в змозі).

У тривалій копіткій роботі над створенням блока брали участь: художниця Лариса Мельнік, експерти з Українського мінералогічного товариства та Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України, фахівці Державного підприємства “Поліграфічний комбінат “Україна” з виготовлення цінних паперів”, члени Редакційно-художньої ради з питань видання поштових марок, маркованих конвертів і карток в Україні.

Отже, для перших зображень на марках України вибрано мінерали, які не лише характерні для певних регіонів України, а значною мірою є ендемічними утвореннями її надр. До них належать гірський кришталь — мармароський діамант Карпат, самородна сірка Прикарпаття, топаз і берил Волині, тигрове око Криворіжжя і керченіти Криму.

Мармароські діаманти (від назви Мармароського масиву в Карпатах) — це добре огранені прозорі безкольорові кристали кварцу (див. вклейку). Вони поширені в Українських, Румунських, Словацьких і Польських Карпатах, утворились у прожилках кристалічних порід (пісковиках і сланцях). Однак саме в Українських Карпатах ці кристалики кварцу найбільше поширені. В літературі і серед місцевого населення Карпат ці надзвичайно блискучі кристалики кварцу ще відомі як галіційські діаманти, драгоміти, драконіти й угорські діаманти. Кристали двоголові, мають незначні розміри (до 1 см за видовженням), майже діамантовий блиск граней і містять включення вуглеводнів. Відносно подібні кристали кварцу знайдені на території України ще в Криму і Донбасі. Такі кристали кварцу становлять інтерес як фіксатори міграції нафтових флюїдів, а також як колекційний і напівкоштовний мінерал.

Самородна сірка із осадових порід Прикарпаття (див. вклейку) донедавна була однією із головних корисних копалин регіону і країни; розробляли декіль-

ка її родовищ. Цей мінерал можна назвати “хлібом” хімічної промисловості. Нині значні за розмірами солом’яно-жовті кристали самородної сірки та їхні зростки разом з прекрасними кристалами кальциту, целестину і бариту із родовищ Прикарпаття можна побачити в мінералогічних музеях Києва, Львова, у виробничих і приватних колекціях.

Кристали берилу і топазу із камерних пегматитів Східної Волині (див. вклейку) є чи не єдиною, крім волинського бурштину, найкращою ювелірною сировиною України. За якістю, розмірами і красою волинські кристали берилу і топазу відповідають кращим світовим аналогам. Одна з унікальних збережених колекцій цих мінералів знаходиться в Музеї коштовного і декоративного каміння Міністерства фінансів України у смт Володарськ-Волинському Житомирської області, а також у інших мінералогічних музеях країни. Серед них ювелірні іменні кристали: топазу — медово-жовтий кристал “Золоте Полісся” масою 5390 г, майже безбарвний кристал “Джерельце” масою 3607 г, небесно-блакитні кристали “Казка” масою 2814 г і “Академік О.Є. Ферсман” масою 2107 г; берилу — високопрозорі зелені кристали “Апостоли Петро і Павло” масою 6009 г і “Академік Є.К. Лазаренко” масою 4879 г тощо.

Звичайно, що головними і визначальними для такого індустріального регіону, як Криворіжжя, і для економіки країни в цілому є мінерали залізних руд, різні оксиди заліза. Однак було вирішено винести на марку найкрасивіший мінерал регіону — тигрове око (див. вклейку), досить рідкісний і багатий на незвичайні барви мінерал. Його знаходять у сланцях і роговиках. Тут же трапляються котяче око і соколине око. Тигрове око належить до напівкоштовного каміння України. Подібні утворення були знайдені ще у камерних пегматитах Волині, проте вони дещо розрізняються між собою за мінеральним складом. Тигрове око — колекційний і декоративний матеріал, ювелірно-виробна сировина.

Керченіт з осадових залізних руд Керченського півострова — також рідкісний мінерал України. За кольором і особливостями хімічного складу виділяють декілька його різновидів. Керченіт є продуктом окиснення вівіаніту, і саме він, а не вівіаніт, складає основну частину блакитних, синіх, зелених і чорних фосфатів цих руд. Керченіт є чудовим колекційним матеріалом (див. вклейку). Особливо вражають променеві зростки різнобарвних кристалів керченіту, які виповнюють черепашки молюсків.

У наступній серії марок про українські мінерали є намір показати ті мінеральні види, які були відкриті вперше у світі на території нашої країни: органічний мінерал карпатит ($C_{32}H_{17}O$) із Закарпаття і мінерал сульфатної калійної солі сингеніт (калушит) ($K_2Ca[SO_4]_2 \cdot H_2O$) з Прикарпаття, а також мінерали, які є чи можуть стати економічно важливими корисними копалинами країни.